

Малд тааста хот

Чиг багъар ундг мана тань-гъчд малд ӱгх шимтӱ кӱмс элвгӱр белдлгӱн, хамгин тӱр-рӱн зерглӱнӱ берк чинртӱ тӱр болдг. Эн тӱриг зуг эрдни-шишӱ улм икӱр ӱргдӱлдж тӱр-рӱд, тӱӱнӱ ургъцинь ӱддӱн гаргъад, тегӱд оч негнднь гар-гъад таслдж болхмн. Эдл-аху болгъна малин хот гидж диг-лдж темдглсн тӱрӱнӱ 60 процентнь эрдни-шишӱ болдж гардгар тӱрх кергтӱ. Эрдни-шишӱ—ик ургъц ӱдг ургъмл. Нег гектар газрас 600 цент-нер кӱргӱд кӱк бичр, иш болн буудӱ авч болхиг селӱнӱ эдл-ахун тӱрӱн нӱӱрин дамшлт гарт бӱрӱлӱд, нӱднд ӱзӱлӱд медӱлв.

Эрдни-шишӱн кӱк хамтхас-нднь, бӱчртнь, ишднь, буудӱ-днь бӱӱх чиг 75-80 процент болдж гарна, наадк 20-25 процентнь, сӱӱнӱр шиньгдг крах-мал болн шикр болдж гарна. Эрдни-шишӱг нилх-кӱк цагтнь мал дурлдж иднӱ. Эрдни-ши-шӱ кӱк цагтан кӱк суданкас, суляс, ичмӱнӱс, соргогъас болн талин чигн тӱрмр ӱвснӱс ши-мӱрн-кӱчӱрн даву болдж гар-на. Зуна цагт кӱкӱр-нилхӱр хурадж авсн эрдни-шишӱгӱр мал асрхларн, кеер гаргъл уга, ӱс гидж кеер гаргъдж хӱ-рӱлснӱ хӱбн, кевтртнь ӱдгӱр бӱрдӱх кергтӱ. Минь ӱн кевӱр болхла, эрдни-шишӱ малд кӱмс кегъӱд джилин туршар-т олзлдж эдлдж болхмн: ӱвднь — эрдни-шишӱн силос кегъӱд ӱгх, зунднь болхла— кӱкӱр хаддж авад малд ӱгчӱх.

Мана таньгъчин газр-усна бӱӱдлд эрдни-шишӱн силос шӱӱсн гардг кӱмсн болад ик чинртӱд тоолгдна. Эрдни-ши-

шӱгъӱр силос кехӱр седхлӱрн, ӱклӱд болджах цагтнь, иш-лӱннь хамднь хурадж авх керг-тӱ. Иигӱд хурагъад хадад ав-сн цагт эрдни-шишӱн буудӱн чинрӱн гееджӱхмн уга, си-лоснь йир шимтӱ болдж гар-на. Эрдни-шишӱгӱр кесн си-лосд малд кергтӱ шимтӱ-шӱӱс-тӱ тоотвь мел дуту уга бӱӱнӱ. Эрдни-шишӱн силосар асргдсн хӱд „А“—авитаминоз гидг ге-мӱс гетлнӱ, хотин шиньглтд зокалта болдж гарна. Эрдни-шишӱн бӱдӱн ишӱрнь силос кегъӱд олзлдж, эдлдж болхмн, зӱгӱр буудӱн салу хурагдна. Эрдни-шишӱн бӱдӱн ишӱрнь силос кехлӱрн, 80—82 процент чиг бӱрсн кӱк хамтхас, бӱчр деернь немдж орулна. Эрдни-шишӱн бӱдӱн ишинь суданск ӱвснлӱ хольдж болхмн, тиигх-лӱ, усн немгдшго болдж гарна.

Эрдни-шишӱн силосар мал асрсн цагт, хӱбнӱ тӱлнь олн болна, хургъднь бооджнъгъу кӱнд болдж гарна. Кеер ӱдр-тӱн ӱдг кӱмснӱ тооднь гурвн килограмм эрдни-шишӱн си-лос орлцулдж ӱдг болхла, хургълх зун хӱбнӱс зун дӱчн процент кӱрӱд хургън гарна; 2 килограмм эрдни-шишӱн си-лос орлцулдж ӱгсн цагт, дунд-лад тоолхла, хургълх 100 хӱб-нӱс 125 хургън гарна. ӱдр-сӱбгъин ӱргцд ӱдг кӱмснднь силос ӱс орлцулдж мал асрдг болхла, икрлгън багърна, — тӱлнь багъ, цӱбкн болдж гар-на, хургъднь сӱвк гиигн бол-на. Эрдни-шишӱн силосар аср-хла, хӱбнӱ нооснь икднӱ, ӱдр-сӱбгъин ӱргцд ӱслтнь, ӱбк-мах бӱрлгънь икднӱ. Сӱн тӱлг хуцмудг ӱдг кӱмснднь силос орулдж ӱс ӱгхлӱ, теднӱ ӱдр-

сӱбгъин ӱргцд авдг немрнь, ӱслтнь, ӱбк-мах бӱрлгънь зуг 78 грамм болна, тӱлг хуц бол-гънас зуг 4,5 килограмм ноо-сн киргъгддж авдгна, ӱдг кӱмс-нь цагтнь эрдни-шишӱн си-лос орлцулдж ӱгсн цагт—ӱдр-сӱбгъин немрнь, ӱслтнь, ӱбк-мах бӱрлгънь 150 грамм кӱр-нӱ, тӱлг хуц болгънас кило-граммас ӱлӱ ноосн киргъгддж авдгна.

Эрдни-шишӱн, цагъан болн хар буудӱ заагт бӱзахнар клет-чаткс орлцсн бӱӱнӱ, тегӱд буу-дӱ заагт тиим клетчаткс ик-ӱр орлцсн болвас, буудӱн чи-нрнь-шимнь дорагшан орад муурад йовдгнь тер. Эрдни-шишӱн буудӱд белковый веществ бӱӱлгън сульд, ичмӱнд бӱӱх-дорхнь зӱвӱр багъ болдж гарна, болв эрд-ни-шишӱ чинрӱрн суль, ичмӱн хойрар болхла, хойр холван кӱчтӱ. Тиим химическ хань-цага болсн учрарн эрдни-ши-шӱ наадк культурмудӱс ши-мӱрн негдгч бӱӱр эзлнӱ. Малд эрдни-шишӱгӱр кӱмс кедж ӱгсн цагтан—буудӱгъинь по-чатклань хамднь ӱлӱд нӱӱ-рӱлӱд ӱгчӱх кергтӱ, иигӱд нӱӱрӱлчксн кӱмсиг мал икӱр дурлдж иднӱ. Цааранднь улм икӱр мал ӱскдж-делгрӱлгънӱ тускар, малас гардг шим шӱӱ-синь цааранднь улмар ӱдлӱл-хин тускар пӱртин болн пра-вительствин тӱвсн тӱрмӱдиг кергт буулгъдж кӱцӱхин ӱркд эрдни-шишӱ тӱрлгъиг тӱргӱр икдӱлх кергтӱ, тӱӱнӱ ургъц ӱглгъинь улмар ӱдлӱн гаргълх кергтӱ.

Б. ЭЛЗЕНОВ.

Мал ӱсклгънӱ дамшлтин станцин ах нӱзучн сотрудиик.